

20 Μαρτίου 2016

Η ελληνική εμπειρία της έννοιας του Κόσμου

Επιστήμες / Φιλοσοφία

Δημήτρης Π. Παναγιωτόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://bitly.com/22nqsCP>]

Η απεικόνιση, η κοινωνικά κατεστημένη εικόνα του κόσμου δεν είναι ο κόσμος, παρά η απόσταση ανάμεσα στο φαίνεσθαι και το είναι, ανάμεσα στη γνώμη και την αλήθεια που γίνεται ανυπέρβλητη και ξαναγεννιέται διαρκώς. Σε τούτο συμβάλλει ο ίδιος ο άνθρωπος με την υπαρξή του και μόνο, όχι όμως εξ ορισμού, αλλά μόνο σ' αυτό που φαίνεται[8]. Η απόσταση αυτή ανάμεσα στο φαίνεσθαι και το είναι, τη γνώμη και την αλήθεια δεν έχει τις ρίζες μόνο μέσα στην ατομική υποκειμενικότητα, αλλά κυρίως μέσα στην συλλογική υποκειμενικότητα, όπου η γνώμη καθίσταται εναρκτήρια απόφαση που καθιστά την αλήθεια μέσα από την εμπειρία του σκοτεινού ερέβους μεταμορφώνοντας το χάος, προσδιορίζοντας το είναι του, με τη θέσπιση αξιών και τον ορισμό της τάξης.

Αυτός είναι ίσως και ο λόγος που η *θεμελιώδης ελληνική εμπειρία* αποτελεί παρουσίαση όχι του είναι και της νόησης, μάλλον, αλλά του αντιθέτου αυτών. Κατά τον πλέον ορθό τρόπο τούτο τονίζει ο Αναξίμανδρος όταν λέει ότι, γιατί να υπάρχει το τι και μόνο, είναι αδικία, υπερβολή, βιαιότητα, επειδή με μόνο το γεγονός της ύπαρξης προσβάλλεται η τάξη του είναι, η οποία τελικώς κατ' ουσίαν είναι επίσης, τάξη του μη - είναι[9]. Άρα το είναι του κόσμου θεμελιώνεται μόνο μέσα από μη είναι αυτού. Κατά τούτο η ιστορική εμπειρία μπορεί να αποτελέσει την έξοδο του ως μια πορεία ανάμεσα στο φαίνεσθαι και το είναι, όχι όμως και βεβαίως ως ιστορική αναγκαιότητα!

Γ.

Η δίοδος, ο διάυλος του κόσμου και σήμερα οδηγείται στην παγκόσμια κοσμόπολη όμως, από την κρύπτη των ερωτημάτων :

α) Ποιος κόσμος;

β) Για ποιον κόσμο; με ποιον άνθρωπο, σε ποια πόλη.

- Πάν-Κοσμον το παγκόσμιον; χάος ή εν δυνάμει τάξις στον κόσμο αυτό;
- Ποια πόλις- πολιτεία και ποιος πολίτης;
- Των ανθρώπων τα άστεα θα έχουν Θεσμούς - τεθμούς η θα είμαστε αθέμιστες και ανέστιοι; και
- Τους θεσμούς, Ποιος θέτει και για ποιόν;;, σε ποιόν τόπο;

Κατά τον Αριστοτέλη «..... ο άπολις δια φύσιν και ου δια τύχην ήτοι φαύλος εστίν, ή κρείττων ή άνθρωπος ώσπερ και ο υφ' Ομήρου λοιδορηθείς <αφήτωρ αθέμιστος ανέστιος ..>[10].

Αποκτά επομένως μεγάλη σημασία και πολύ μεγάλο νόημα ακόμα και σήμερα η θέση του Αριστοτέλη, κατά την οποία:«...πολίτης δ' απλώς ουδενί των άλλων ορίζεται μάλλον η τω μετέχειν κρίσεως και αρχής...»[11]. Πολίτης δηλαδή δεν είναι άλλος παρά εκείνος που μετέχει κρίσεως (δίκης) και αρχής, διοίκησης.

Στον κόσμο αυτόν που διαμορφώνεται εμπροσθέν μας στον Παν - Κοσμον, στον Παγκόσμιο, εκ νέου τίθεται το πρόβλημα της συμπαντικής τάξης του κόσμου. Η πόλις τίθεται εκ νέου στο κέντρο της αναζήτησης με το ερώτημα ποία πόλις (πολιτεία), με ποιον πολίτη;. Η τάξη αυτή που συνεχώς τίθεται οφείλει να λαμβάνει υπόψη της τη διαμόρφωση της αρχής του μοιράζεσθαι, της συμμετοχής στη διαμόρφωσή της, που άπτεται τόσο αισθημάτων, ευθυνών, υποχρεώσεων όσο και ελπίδων. Μέσω αυτής και μ' αυτή γεννιέται η μοίρα στην ευτυχία ή στη δυστυχία της πόλεως, της πολιτείας, του κόσμου, αφού κατ' αυτή τα μέλη της πόλεως και του κόσμου μοιράζονται τα καθήκοντα που επιβάλλει και τα προνόμια που παρέχει.

Η Jacqueline de Romilly αυτή την αρχή την ονόμασε κατανομή και όπως ορθά τόνισε, είναι στην ουσία συνεργασία, κοινότητα και φιλία αδελφότητα, την οποία παρουσιάζει με ένα τέλειο τρόπο χρησιμοποιώντας δύο παραδείγματα από την ελληνική παράδοση και σκέψη, τους Διόσκουρους και τους γιους του Οιδίποδα Βασιλιά της Θήβας[12]. Το μοιράζεσθαι, η κατανομή αφορά και υλικά αγαθά που σχετίζεται όχι μόνο με την αριθμητική ισότητα στον κόσμο αυτό, αλλά και τη γεωμετρική ισότητα.

Η απόδοση ίσου πράγματος στον καθένα «το προσήκον εκάστω αποδιδόναι», αφορά την πρώτη, το μοιράζεσθαι και η δεύτερη, η κατανομή, δηλώνει την απόδοση περισσοτέρων πραγμάτων με βάση την ανάγκη και την αξία, καθότι το αναγκαία άνισο, πιστοποιεί το όντως ίσο. Αυτή είναι μια προβολή δικαιολογημένης ανισότητας ανάγκης. Για τη συνοχή του κόσμου ιδιαίτερα στην εφαρμογή των ανωτέρω αρχών κυρίαρχος είναι ο ρόλος του κλήρου, στοιχείο εξαιρετικά κρίσιμο

στην διαμόρφωση της εξουσίας του κόσμου. Αυτό το στοιχείο αποτελούσε το σκληρό πυρήνα της πόλεως των Αθηνών σε πάρα πολλούς θεσμούς της και εξασφάλιζε την ισορροπία στην κατανομή της εξουσίας, με την παροχή δυνατότητας αυτοεκπαίδευσης των Αθηναίων, με τη συμμετοχή τους σ' αυτή και τη συγκρότηση του κόσμου της πόλεως.

Ως συμπέρασμα αυτής της ανάλυσης και έναυσμα για περαιτέρω συζήτηση τι θα μπορούσε να διατυπωθεί; Μόνο ένα ερώτημα! .

Σήμερα μπορεί να δομηθεί ξανά η πόλις, ως πόλις του κόσμου πλέον; και ποιός θα ήταν ο τρόπος λειτουργίας της έννοιας: «κοινόν», στο οποίο το τ'αυτόν θα καθίσταται ανήμπορο να ρευστοποιεί την αντικειμενική υπόσταση του ετέρου; ώστε, να συνεχίζει ο άνθρωπος την πορεία του από το σκότος προς το φως, θέτοντας τάξη στο χάος;

Αυτά είναι μερικά από τα αμείλικτα ερωτήματα στα οποία θα πρέπει να δοθεί απάντηση, λόγω και έργω, ως αντίσταση στην ειμαρμένη και την φθορά, στο πλαίσιο της τραγικής διάστασης της περατότητας μας.

[8] Για τούτο λει ο Ξενοφάνης ότι «...αν τα άλογα είχαν θεούς αυτοί θα ήταν αλογίσιοι»

[9] Για την ανωτέρω ανάλυση περισσότερα βλ. Κ. Καστοριάδης, «Η γέννηση της πολιτικής σκέψης», στο ΒΗΜΑ, ΝΕΕΣ ΕΠΟΧΕΣ Α42 -43, 1-2- 2004.

[10] Αριστοτέλους, *Πολιτικά* 1252d27-1253a29.

[11] Αυτόθι, 1275a22-23.

[12] βλ. Jacqueline de Romilly, (2003),⁷⁰ Forum της Οικουμενικής Ακαδημίας Πολιτισμού, UNESCO, Paris. Στην ανάλυσή της η Romilly εύστοχα δανείζεται το παράδειγμα των Διοσκούρων Κάστορα και Πολυδεύκη (Πινδάρου Νεμεονίκαι, 10⁰⁵) κατ' αντίθεση των Ετεοκλή και Πολυνίκη για την κατάκτηση της εξουσίας, Ευριπίδη Φοίνισσες, στοιχ. 531, επ.

<http://bitly.com/1LxKerr>